

شرح حال مختصری از مایکل سروتوس واندیشه‌الاهیاتی وی

مقاله

مجید دانشگر

تاریخ دین در اروپا در دوران مدرن و تعامل و تقابل ریاضی دانان و فیزیک دانان با علما و صاحب منصبان کلیسا توجه همگان را به قرن هفدهم جلب می‌کند، اما از سال‌ها قبل و در قرن شانزدهم بنیان کلیسای سنتی کاتولیک توسط اندیشه‌های اصلاح طلبانه به لرزه افتاده بود. بعدها در قرن هفدهم و هجدهم به چالش کشیدن این نهاد دینی در اروپا و غرب بیش از پیش شدت یافت، به طوری که مسئله از مسیحیت فراتر رفت و ماهیت دین تحت سؤال قرار گرفت. باور بسیاری این است که به این دوران پرتنش برای به چالش کشیدن شخصیت‌ها و اندیشه‌های مذهبی مسیحیت دوران روشنگری گفته می‌شود.^۱ در میان آن دسته از اروپاییان متخصص در حوزه طبیعیات، ریاضیات و علوم محاسباتی، آشنایی با مباحث دینی کتاب مقدس امری متداول بوده و همگی تا حدی با تفاسیر دینی آشنایی داشته‌اند. افرادی چون کپرنیک و گالیله از جمله طلایه داران بودند و سپس نیوتن، داروین و اینشتین به جمع آنها پیوستند. مقاومت کلیسای متعصب در برابر اندیشه‌های نوین و نظریه‌های ناسازگار ریاضی دانان در دوران گالیله موضوعی است که بیشتر خوانندگان با آن آشنایی دارند.

چکیده: تاریخ دین در اروپا در دوران مدرن و تعامل و تقابل ریاضی دانان و فیزیک دانان با علمای کلیسا، توجه همگان را به قرن هفدهم جلب می‌کند. اما از سال‌ها قبل و در قرن شانزدهم، بنیان کلیسای سنتی کاتولیک توسط اندیشه‌های اصلاح طلبانه به لرزه افتاده بود. نویسنده در نوشتار حاضر می‌کوشد شرح حال مختصری از مایکل سروتوس طبیب اسپانیایی که توسط مقامات دینی و به جرم الحاد مورد غضب کلیسا قرار گرفته را ارائه دهد.

کلیدواژه: مایکل سروتوس، سرویتوس، اندیشه‌الاهیاتی، شرح حال.

¹Gregory Dawes, *Religion and Modernity: The Challenge of Modernity (A): Enlightenment* (University of Otago Religion Study Guide, 2014), 97.

چنین نقل شده است که او پیش از اعدام و در حین دیدن تل هیزم به طور ناآلان و گریان «از عیسی (ع) خواسته تا به وی رحم کند و عطفوتش را به وی مبدول گرداند.»^۵

برای مرتبه دوم مراسمی نمادین برای اعدام وی در شهر وین ترتیب داده شد؛ جایی که در ابتدا مایکل سروتوس در آن دستگیر شده بود، ولی مدتی بعد موفق به فرار از آنجا شده بود. با این وجود گروه اندکی از محققان دلیل اصلی اتهام وی را مطالب پزشکی کفرآمیزی دانند.^۶

به هر روی اندیشه‌ها، آثار و شجاعت وی در ارائه الاهیات متفاوت از آیین مسیحیت و نقد تثلیث باعث شد تا گروه بسیاری از مسیحیان از عقاید او پیروی کنند.

گزیده ای از دست نوشته‌های مایکل سروتوس:

Servetus, Michael, *The Two Treatises of Servetus on the Trinity: On the Errors of the Trinity*. Trans. Wilbur EM, (Cambridge, 1932)

Servetus, Michael, *Dialogorum de Trinitate libri duo*, 1532.

Servetus, Michael, *Michael Servetus: A Translation of His Geographical, Medical, and Astrological Writings*. Vol. 34 (American Philosophical Society, 1953)

Servetus, Michael, Claudii Ptolemaei Alexandrini Geographicae enarrationis libri octo. Ex Bilibaldi Pirckeymheri tralatione, sed ad graeca & prisca exemplaria à Michaële Villanovano iam primum recogniti. Adiecta insuper ab eodem scholia, quibus exoleta urbium nomina ad nostri seculi morem exponuntur Lugduni, ex officina Melchioris et Gasparis Trechsel fratrum, MDXXXV (1535)

Servetus, Michael, *Biblia Sacra ex Santis Pagnini Tralatione* (Lyon, n.d.)

Servetus, Michael, and Madeline Earle Stanton. *Christianism Restitutio: and Other Writings* (Classics of Medicine Library, 1953)

در این کوتاه سخن به دوران قبل از گالیله می‌پردازیم. زمانی که مایکل سروتوس یا سرویتوس (۱۵۵۳-۱۵۱۱) طبیب اسپانیایی توسط مقامات دینی و به جرم الحاد مورد غضب کلیسا قرار گرفت و پس از بازداشت در آتش سوزانده شد. بسیاری از افراد او را به دلیل کشف گردش خون ریوی^۲ می‌ستایند، اما برخی غربیان اصالت آثارش را به راحتی قبول نمی‌کنند.^۳ نحوه زیستن، نگارش، سخنان و حتی مرگ سروتوس سرشار از جنگ، جدل و جنجال است و باعث ماندگاری وی در اذهان شده است.

اتفاق نظر این است که اولین اثر به جای مانده از وی در سن بیست سالگی به خطاهای ذاتی در تثلیث می‌پردازد. غالب پژوهشگران بر این باورند که این اثر به نسبت دیگر آثار متأخر به جای مانده از سروتوس با رویکردی کاملاً انتقادی و سرسختانه به بی‌اعتبارسازی اندیشه تثلیث می‌پردازد. سپس اثری با عنوان «دیالوگی پیرامون تثلیث» منتشر می‌سازد که تا حد زیادی دنباله‌روی اثر قبلی وی درباره انتقاد از تثلیث است.

افزون بر نگارش‌های مذهبی، سروتوس به بررسی و مطالعه دانش‌های طبیعی و نجومی پرداخت. برای مثال مجموعه رسالات پزشکی (طب) را منتشر و به تحقیق و تصحیح اثر مشهور بطلمیوس در جغرافیا همت گماشت. بعد از این آثار دیگری در حوزه کتاب مقدس و «عیسی، پسر خدا» به چشم می‌خورد. حجم آثار و نگرش‌های متفاوت وی باعث شده تا بسیاری از متفکران غربی همچون فرایدمن، وی را مؤسس مکتب دینی خاصی ندانند، بلکه او را بیشتر با آراء دگراندیشانه و جنجال‌برانگیز یاد نمایند. بر اساس گفته‌های فرایدمن، غالب تاریخ‌شناسان مایکل سروتوس را پیش‌آهنگ و پدر مکتب یونیتاریانیسم^۴ قرن شانزدهم می‌دانند که نوک پیکان را به تقدس‌زدایی از تثلیث نشانه رفته است. در مکتب الاهیاتی سروتوس، «عیسی فرزند جاودان خدا» جایش را به «عیسی فرزند خداوند جاودان» می‌دهد و این نکته کاملاً در نقطه مقابل تثلیث قرار می‌گیرد.

چنین آرای اصلاح‌طلبانه‌ای که خطر تجدیدنظر در اندیشه‌های کلیسا را به همراه داشت، باعث شد تا مایکل سروتوس ابتدا در شهر وین بازداشت شود. سپس از زندان گریخت و این بار در مسیر حرکتش به ایتالیا در شهر ژنود دستگیر شد. وی به اتهام ترویج آراء ضد تثلیث و فرقه‌پراکنی در باور مسیحیت دو مرتبه سوزانده شد. مرتبه اول اعدام واقعی بود. در اواخر ماه اکتبر سال ۱۵۵۳، سروتوس ۴۲ ساله را در نزدیکی شهر ژنوبه چوبه اعدام بستند و دست‌نوشته‌ها و کتاب‌هایش را به دورش زنجیر کرده و او را در آتش هیزم و غضب خویش سوزانیدند.

5. "Seeing the pyre he fell to the ground and cried: 'Mercy, mercy! Jesu thou son of the eternal God, have compassion on me!'" B. Hodges, *An Impartial History of Michael Servetus* (London: Ward, 1724); G N Cattermole BM BCH, "Michael Servetus: Physician, Socinian and Victim," *Journal of the Royal Society of Medicine* 90 (1997), 640-644.

6. Read more at *Servetus International Society*: <http://www.servetus.org>.

2. Pulmonary Circulation of the Blood.

3. Jerome Friedman, *Michael Servetus: a case study in total heresy*. No. 163 (Geneva: Librairie Droz, 1978), 11.

4. Unitarianism.